

A STOCKHOLMI ÚJ ZENEPALOTA

A modern svéd építészeten mindinkább előtérbe jutott az a törekvés, mely szakföldrajzi akar és tud a megcsontosodott előföldrajzokkal és sablonokkal. Ez a törekvés azonban minden merészsége mellett sem tévelyeg el szélsőségekbe, mert az esztétikai és a gyakorlati szempontok nemesen mérsekelik a mindenáron újat akarás vágyát. Svédországban — amint arról már a Magyar Művészet 1926. évi 9-ik számában is megemlékeztem — az utóbbi években a fokozódó gazdasági jóléttel karöltve, főrészből mint annak egyik egészséges velejárója, az építési kedv is szokatlan mértékben föllendült.

Az egykori sziklás dombok helyén új városrészek emelkednek pompás modern házsorokkal, és új monumentális középületek illeszkednek bele az egykori régi házak közé, friss, üde, megfalatodott képet adva a svéd fővárosnak. A legújabb svéd monumentális középületek közül méreteiben és belső elrendezésében a legnagyobbat — a stockholmi új városházat — már volt szerencsém bemutatni a *Magyar Művészet* m. t. olvasóinak; ez alkalommal a modern svéd építészeti egy másik, főleg érdekesebb és úgy egészében, mint részleteiben megkapó alkotását, az új stockholmi zenepalotát (svédül: konserthuset) óhajtom leírni.

Az új koncertház kékeszürke falaival és melegebb, szinte rózsaszínbe látszó kőoszlopaival nem emelkedik impozáns téren, nem áll széles fasorral szegélyezett avenue tengelyében, hogy már messziről felhívja magára a sétáló figyelmét, hanem szinte szerényen húzódik meg a forgalmas, de még teljesen ki nem épült Kungsgatan házsorai között, szembe fordulva az idillikus virág- és zöldésgyepvel. (L. 1—2. képet.) Egyesek még mindig kifogásolják, hogy ilyen monumentális középület, a zene temploma, nem kapott díszesebb, ünnepélyesebben hangsúlyozott teret, azonban ez a kifogás talán inkább elméleti, mint föltétlenül minden egyes esetben művészi követel-

mény. A stockholmi koncertház alkotója, *Ivar Tengbom* professzor ellentétben többi versenytársával győzött abban a tekintetben is, hogy az új zenepalota, melyet 1926. április havában adtak át hivatásának, ott álljon a mindennapi élet tarka vásárában és kölépcsőzetét nappal színes virágkosarakkal szórják tele, míg este a zene barátait várva, ünneppel gyulladjanak fel a *láthatatlan időpárok* az oromzat eresze alatt.

A mintegy 2500 m² területen majdnem szabályos négyszögű tömböt alkotó épület egyszerű lépcsőzetes homlokzat-párkányát tíz karcsú 19 méter magas faragott gránit korinthusi oszlop tartja. Az oszlopokhoz a terület természetesen lejtésének megfelelően kevesbedő lépcsőfokok vezetnek, míg az oszlopok között kilenc kapu vezet a homlokzat nagyságának megfelelő hosszú nagy előcsarnokba. A homlokzat korinthusi oszlopsorával, mögötte és kétoldalt szigorúan díszítés nélküli oromfalával, melyet a földszinten a kilenc keret nélküli kapu tör át, az első emeletnyi magasságban pedig öt erkélyrácsos ablakajtó és végül az oszlopokkal egy vonalban ismét ablaksor tör át, antik templom benyomását teszi a szemlélőre.

A tervező művész előtt tényleg antik ideál lebegett, mikor műve megalkotásához fogott. Ennek az antik ideálnak a hatása az északi germán építésre még erőteljesebben érvényesül a nagy koncertterem szerkezeti fölépítésében és külső díszítésében. Erre vonatkozólag legyen szabad átadni a szót magának *Tengbom* professzornak:

„A kompozíció alapproblémája a nagyterem (l. 4. sz. képet), ez volt a mag, mely körül az egész épület részével együtt lassan, fokozatosan kialakult. Nincs a világban más olyan nézőtér, mely annyira át volna hatva hangulattal és amely az elmélyedésre oly erős impulzust adna, mint a görög antik színház. Mind a kettőt vonalainak tisztaságával és formájának nyugalmával

éri el. A segestai römök a szépségnek olyan nagyságával és tisztaságával ragadnak meg, melynek emléke sohasem halványulhat el: a tekintet önkénytelenül köveit szinte a sziklából kinőtí helysoroikat; a kövek nyugodtan lezárt sora fölött terül el a napsütötte színes hullámosan árnyalt tál, körülövezve a tenger kék horizontvonalával. Ilyen teret alkotni ilyen háttérrel az elérhetetlen dolgok közé tartozik. De gondolatban örömet lel az ember a vonalak egyszerűségében és a színek teltségében, mílalt olyan anyagot gyúr, mely sokkal keményebb és sokkal nehezebben feldolgozható, mint az élőképé. Az egyszerűségből és a szigorúságból mindenestre segítséget lehet meríteni a munkához. Palladio azután megmutatta, hogyan lehet ezeket felhasználni zárt nézőtér megalkotásánál. A koncertháznak nagy terme ilyen gondolatok közepette alakult ki...

„A nagyterem úgy van megépítve, hogy a nézőtér és a pódium egységes terembe foglalódik össze, melyet egyetlen körülfutó párkányszalag fog össze. A földszinti állóhelyeket kockázott kőfal veszi körül, melyből felszöknek a karcsú fehér oszlopok a nyílt portikusok előtt, ahol az első, és másodemeleti karzatok nyertek elhelyezést. A pódiumot tömörebb fal veszi körül, melyet helyenként át kellett törni, hogy az orgona hangjai szabadon juthassanak ki. Az orgona ugyanis a falak mögött van beépítve, teljesen elrejtve a szemlélő elől. Hogy ezek a hangnyílások architektonikus formát nyerjenek és ugyanakkor az orgona sípjai meg ne zavarják az egész egységes képet, a pódium hátfalába egy dekoratív ú. n. „hamis perspektívát“ építettem bele, amely folytatása a terem oszlopsormotívumának. Ennek azonkívül az is a célja, hogy az egész teremnek nagyobb mélységet és gazdagabb befejezést adjon; a nyugodt falak világos oszlopcsarnokban oldódnak fel, napfényes völgyek felé nyílnak, ahova a zene a megfáradt vándort vezetni akarja. Az oszlopcsarnok oromzatán ott látható Orfeus, amint belekap a lant húrjaiba.

„A pódium mint súlypont körül a terem úgy hat, mint egy portikusok által körülzárt udvar. Fölötte a legalkalmasabb tető délvideki ragyogó égbolt lenne. Ennek hiányában kénytelen voltam megelégedni

fehér sátorponyvával, mely láthatatlan szálakkal van a terem tetőzetére erősítve. Ennek a hatalmas területnek teljesen tisztán kell maradnia. Ez adhatja meg egyedül a teremnek a tágasság és nyugalom benyomását, ezt nem szabad ablakoknak és más nyugtalanító elemeknek megzavarnia, amelyek szétforgácsolhatnák a mindent betakaró egységet. Az ablakok éppen ezért a tető alatt kétoldalt láthatatlanul helyeztetek el. A nappali fény az üvegprizmákon át a tetőn törik meg, mert a világosságnak át kell alakulnia, hogy a nézőt meg ne zavarja, sőt inkább annak hangulatát emelje. A sötétség beállítával hasonló hatás érhető el a villamosvilágítás által, melyet reflektorok egész sora sugároz ki.

„Ami a színeket illeti a terem a földszint sötétvöröséből és barnájából fölfelé könnyebb vörösbé, sárgába, aranyba és szürkébe megy át egészen a tetőzetig, ahonnan a világosság széledrad. Mindentűt az a törekvés vezetett, hogy hangulatot és nyugalmat adjak az egész teremnek.

„Amint a világítás is egyik fontos megoldandó probléma volt, úgy az akusztika is külön tanulmány tárgyát jelentette. A szakértőkkel egyetértésben a hangokat is lehetőleg össze kellett gyűjteni, megszüntíteni kedvezőtlen reflexióktól és más zavaró momentumoktól. Ez röviden az épület felkének a problémája, hogy teljesen elértem-e, azt talán csak később lehet eldönteni...”

Tengbom professzor a nagy hangversenyterem fölépítésével a legsikeresebben megoldotta a maga elé tűzött feladatot: templomot adott a zenének. A terembe lépve, már az első pillanatban bizonyos ünnepi hangulat kapja meg az ember lelkét és ezt a szinte ájtatos hangulatot fokozza a terem boltozata, mely a kitűnően elrendezett világítási hatások következtében fehér báránnyelűvel borított égbolt benyomását adja. A zene meghallgatásánál, az abba való komoly elmélyedésnél csak zavaró momentum lett volna a díszítések halmozása, miért is Tengbom következetesen került mindenemű faldíszítés, freskókat, és egy-két szoborművön kívül az erkélyekre aggodtató pirosminás szőnyegek adták meg a nagyteremnek a szükséges melegséget.

A STOCKHOLMI ZENEPALOTA A RÜNGSGATAN FELŐL NÉZVE

A ZENEPALOTA HOMLOKZATA A ZÖLDSÉOPIACCAL

Az annyira fontos akusztika kérdése a felavatáskor nem nyert egészen sikeres megoldást, a terem egyes részeibe ugyanis a hang nem tudott teljes és tiszta erővel eljutni, miért Tengbom a boltozatot a pódium fölött redőkre bontotta. Ezek a redők ugyan a nagy boltozat tiszta egységét kissé megzavarják, de viszont az azokba elrejtett villamos reflektorok a terem világítási hatását még csak fokozták. Ezzel a jelentéktelen átalakítással tényleg sikerült most már a lehető legjobb akusztikát elérni.

A nagytermet, mint az egész építmény középpontját, széles sétafolyosók, lépcsőházak, fogadótermek és a szükséges mellék-helyiségek veszik körül. Ezeknek díszítésében a tervező már nem takarékoskodik és azokban a svéd iparművészet legpompásabb alkotásaival találkozhatunk. A nagy hangversenyterem kívül a koncertház még egy külön termet foglal magában a kamarazene számára. (L. 7. kép.) Ez az ú. n. kis hangversenyterem teljesen el van különítve a nagyteremtől és pedig annyira, hogy egy-

időben mind a két helyen hangversenyezhetnek anélkül, hogy egymást a legkisebb mértékben is zavarnák. A kisterem díszítése gazdag és inkább egy zeneszalonná benyomását teszi meleg színelvel és fal-festményével. A festett geometriai keretekből már emberi alakok tűntek elő. A vörösarany alapszínű falakat kékes mennyezet borítja, ahol Apollo lép elő napsugarakból font lantjával. A kisterem díszítése és mennyezeti freskója *Grünwald* stockholmi festőművész alkotása.

A tervező azonban nem elégedett meg, hogy mindössze két hangversenytermet helyezzen el a hatalmas épületömbbe, hanem igyekezett minden területet a legjobban kihasználni. Így a koncertház felső emeletén egész sora található a legpompásabban és legcélszerűbben berendezett gyakorlótermeknek, klubhelyiségeknek, melyek mind egy célt szolgálnak: a zene kultiválását.

Az impozáns stockholmi zenepalota közadakozásból épült fel. Az első ado-

mányozók emlékeit hirdeti az a relief, mely a tervező feleségének, Hjördis Nordin szobrászónőnek műve. Kővércarcú puttók énekelnek és zenélnek a legkülönbözőbb hangszeren.

Az új stockholmi zenepalota azonban nemcsak művészi tekintetben érdemel elismerést, hanem főként tanulságos annak technikai felszerelése is. Így a több mint 2000 személyt befogadó nagyterem fűtése és szellőztetése a legmodernebbül van megoldva. Apincében elhelyezett villamos ventillátorok a tető magasságából betóduló levegőt először átszűrik, fölmelegítik és úgy hajtják be a nagyterembe különböző légfolyosókön át, ahol azután a széksorok alatt elhelyezett résen (mintegy 1600) észrevétlenül tódul be a tiszta, friss melegített levegő. A gépházban minden percben — egy gomb nyomására — meg lehet tudni, hogy a nagyterem különböző helyein, milyen a hőmérséklet. Így tehát a zavaró radiátorokat, melyek csak a saját körzetükben sugározzák ki a gyakran kellemetlenül zavaró magas hőmérsékletet, teljesen kiküszöbölték. Hasonló a kisterem fűtési és szellőztetési berendezése is. Emellett a folyosókat, az előcsarnokot és a különböző termeket vízfűtéssel melegítik fel. Az egész zenepalota fűtési és szellőztetési rendszere a legideálisabban megfelel három fő követelménynek: huzatmentes, központból szabályozható és hangtalan. A fehér majolika kockákkal kirakott ragyogó gépteremből a főgépész villamos gombok nyomásával szabályozza az egész órási épületömb

fűtését és szellőztetését. Ami a palota világítását illeti, az is mintaszerű. Már megemlékeztem, hogy a nagytermet *elrejtett* villamos reflektorok világítják meg és ezenkívül 80 gázzal telt 150 gyertyaerős izzólámpa. Az egész ház világítását 2000 izzólámpa szolgáltatja. Ez a pár adat is megmutatja, hogy kicsoda gondos szeretettel adta meg a tervező építész mindazt a technikai felszerelést, mely lehetővé teszi, hogy a közönség a legnagyobb kényelemben, minden zavaró külső momentumok nélkül élvezhesse a zenét.

Az építészetet még ma is sokan „megfagyott zenének” szeretik nevezni. Bármennyire is csábító, hogy ezt a kifejezést éppen a zenének épült hajléknál használjam, mégis a hasonlatot éppen Tengbom zenepalotájánál nem találnám alkalmasnak. A „megfagyott” szó magában véve hidegséget és merevséget jelent, már pedig Tengbom professzor nagy művében annyi a melegség és annyi a légység, mint azt kevés hasonló épületben lehet feltalálnunk. Egy érzésekkel teli, zeneszerelő művész monumentális alkotásával állunk itt szemben, amelyben a művész álmal, gondolatlan öltöttek maradandó formát. Tengbomot költő-építésznek mondhatnám, aki ábrándjait térbe szorítja. A stockholmi zenepalota igazán költői alkotásnak nevezhető, mely a zene élvezetéhez a legkedvezőbb hangulatot adja. Tengbom professzor építész genialitását hirdeti még a Stockholm legmagasabb szikláján épült *Högalid-templom* is.

LEFFLER BÉLA

STOCKHOLMI ZENEPALOTA: AZ ELŐCSARNOK